

УДК 355.2(477)

Валерій Васильович СОКУРЕНКО,

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
ректор Харківського національного університету внутрішніх справ,
генерал поліції третього рангу;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8923-5639>*

ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Одним із необхідних кроків у напрямі забезпечення національної безпеки, захисту прав і свобод громадян є посилення спроможностей органів, що входять до сектору безпеки і оборони. Досягти цього можливо, зокрема, шляхом удосконалення рівня підготовки особового складу сектору безпеки і оборони, професіоналізації служби в органах сектору безпеки і оборони, підвищення якості й інтенсивності підготовки працівників сектору безпеки і оборони, трансформації професійної культури, забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків, удосконалення кадрового потенціалу сектору безпеки і оборони, впровадження сучасних процедур управління персоналом, удосконалення процедур прийняття на службу до органів сектору безпеки і оборони та просування по ній, запровадження стратегічного планування людських ресурсів під час здійснення управління сектором безпеки і оборони, оновлення існуючих підходів до підготовки особового складу органів сектору безпеки і оборони з урахуванням стандартів НАТО і країн – членів Європейського Союзу, створення дієвої системи реагування на кризові ситуації, які загрожують національній безпеці тощо. Варто звернути увагу, що саме від рівня підготовки кадрів для органів сектору безпеки і оборони безпосередньо залежить своєчасність та ефективність реалізації наведених вище заходів. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне зупинитись на висвітленні сучасних тенденцій до оновлення процедур підготовки кадрів для органів сектору безпеки і оборони.

Концепцією розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженою 14 березня 2016 року, визначено необхідність запровадження інтегрованої системи освіти, бойової і спеціальної підготовки персоналу в секторі безпеки і оборони із залученням викладачів, інструкторів із держав – членів НАТО і ЄС, формування нової культури безпеки зі збереженням за необхідності спеціалізації та індивідуалізації системи підготовки кадрів; підвищення фахового рівня персоналу сектору безпеки і оборони, забезпечення його високої мотивації до належного виконання завдань за призначенням [1]. На жаль, станом на сьогодні система підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України не має власної системи оцінювання якості такої підготовки та враховує лише частину реальних проблем, що стоять перед сектором безпеки і оборони (це стосується як зовнішньої, так і внутрішньої безпекової ситуації). Крім того, зважаючи на істотне збільшення кількості та видів гібридних загроз, важливого значення також набуває переформатування освітнього процесу при підготовці кадрів для органів сектору безпеки і оборони з урахуванням вимог динамічності та різноманітності. Зважаючи на це, вважаємо за можливе приєднатися по позиції С. В. Сьоміна та О. О. Резнікової, які зазначають, що «аналіз досліджень і публікацій вітчизняних експертів, а також нормативно-правових актів України дозволяє зробити висновок про те, що попри значну кількість документів, які визначають порядок і стандарти здобуття вищої освіти в Україні, зокрема законів України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, а також постанови Кабінету

Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 “Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти”, підходи до підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони в нашій державі наразі є застарілими та не відповідають потребам забезпечення національної безпеки в сучасних умовах» [2].

Слід зазначити, що підготовка кадрів для органів сектору безпеки і оборони здійснюється у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які підпорядковані відповідним центральним органам виконавчої влади. Проте у той самий час вказані заклади вищої освіти знаходяться й у підпорядкуванні Міністерства освіти і науки України, а також повинні дотримуватись вимог, що висуваються Національним агентством з питань забезпечення якості вищої освіти. У зв'язку з цим виникає декілька проблемних питань:

- не всі заклади вищої освіти, де здійснюється підготовка кадрів для сектору безпеки і оборони, можуть забезпечити абсолютно відкритий характер свого функціонування та організації освітнього процесу через наявність підготовки такої категорії працівників, для яких навчання проходить через викладання спеціальних навчальних дисциплін, де містяться відомості під грифом «таємно» та «цілком таємно»;

- неможливо абсолютно повною мірою забезпечити право закладів вищої освіти, де здійснюється підготовка кадрів для сектору безпеки і оборони, на автономію (самостійність, незалежність тощо) у зв'язку зі специфікою та організаційною структурою окремих органів, що входять до сектору безпеки і оборони;

- вимоги дотримання принципів відкритості та гласності під час атестації здобувачів вищої освіти у закладах вищої освіти, де здійснюється підготовка кадрів для сектору безпеки і оборони, не завжди є реалізовуваними на 100 % через наявність навчальних дисциплін, де містяться відомості під грифом «таємно» та «цілком таємно»;

- важко уникнути спеціалізації через існування однакових стандартів вищої освіти (це переважно стосується закладів вищої освіти, де здійснюється підготовка кадрів для сектору безпеки і оборони; тобто йдеться про специфіку навчання, що притаманна конкретному закладу вищої освіти).

Наведені вище проблемні питання, що стосуються підготовки кадрів для органів сектору безпеки і оборони України, звісно, не обмежуються. Проте саме вони потребують першочергової уваги через необхідність налагодження конструктивного діалогу між органами сектору безпеки і оборони, до відання яких належать заклади вищої освіти, та Міністерством освіти і науки України, а також Національним агентством з питань забезпечення якості вищої освіти. Результатом такої співпраці має стати Концепція підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України, в якій повинно бути:

- прописано стандарти такої освіти;
- визначено вимоги, що повинні висуватися до освітніх програм відповідних закладів вищої освіти;

- визначено основні критерії оцінювання якості підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони;

- чітко окреслено межі автономії закладів вищої освіти;
- передбачено процедуру здійснення безпосереднього керівництва закладами вищої освіти тими центральними органами державної влади, у підпорядкуванні яких вони знаходяться;

- запроваджено обов'язкове поєднання принципів гласності (відкритості) та конфіденційності під час організації освітнього процесу, проведення атестації здобувачів вищої освіти;

- передбачено необхідність розробки сучасних компетентісних профілів для посад різного рівня в органах сектору безпеки і оборони, що стане передумовою для перегляду існуючих освітніх програм та підходів для безпосередньої організації навчання;

– запроваджено комплексну систему кадрового аудиту сектору безпеки і оборони України, що дозволить чітко встановити спеціальності, потребу в яких держава відчуває більш за все, та переглянути розміри державного замовлення на підготовку фахівців такого рівня та напрямку тощо.

Необхідно наголосити, що сьогодні надзвичайно важливого значення набуває посилення морально-психологічної та національно-патріотичної підготовки кадрів для органів сектору безпеки і оборони, що повинно досягатися шляхом «запровадження ефективної системи соціально-психологічної роботи, військово-патріотичного, духовного та морально-етичного виховання персоналу» [3]. Зважаючи на це, важливого значення набуває впорядкування існуючої процедури відбору (як професійного, так і психологічного, морального) кандидатів на службу до органів сектору безпеки і оборони нашої держави з наступним використанням під час такої підготовки організаційно-управлінських, ідейно-виховних, мотиваційних та соціальних механізмів впливу.

Також варто звернути увагу на необхідність підвищення якості підготовки наукових кадрів, які володіють спеціалізованими знаннями, вміннями, навичками та методами, необхідними для розв'язання проблем, пов'язаних з функціонуванням сектору безпеки і оборони, оптимізацією практики прийняття управлінських рішень, пов'язаних з необхідністю оперативного вирішення кризових ситуацій та мінімізації їх негативних наслідків.

Особливої уваги потребує вирішення питання щодо підготовки/підвищення кваліфікації працівників сектору безпеки і оборони, які працюють/призначаються на керівні посади, оскільки саме ця категорія працівників повинна у повному обсязі володіти знаннями, вміннями та навичками, необхідними під час перебігу управлінських процесів у секторі безпеки і оборони.

У межах оновлення підходів до підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони важливого значення набуває поширення і реалізація принципів доброчесності, прозорості та підзвітності відповідно до міжнародних норм і практики, встановлених для оборонного та пов'язаного з ним безпекового секторів. Досягти цього можливо у результаті включення до освітніх програм компонент, що містять інструменти і механізми виховання доброчесності в керуванні та забезпечення функціонування сектору безпеки і оборони, реалізації оперативних, правоохоронних та оборонних заходів.

І наостанок хотілося б звернути увагу на необхідність дотримання гендерно орієнтованого підходу, інтеграцію гендерної перспективи та гендерної рівності до освітніх програм підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони, а також підвищення їх кваліфікації. У майбутньому отримані знання дозволять працівникам оборонного сектору застосовувати гендерну перспективу з правової, моральної та оперативної точок зору, максимально повно забезпечувати реалізацію концепції «безпеки людини».

Таким чином, підсумовуючи викладене вище, хотілося б зазначити, що на заклади вищої освіти, що готують кадри для органів сектору безпеки і оборони України, сьогодні покладається надзвичайно важлива місія: оновити існуючі підходи до підготовки своїх кадрів, урахувати позитивний досвід країн – членів Європейського Союзу та НАТО у цій сфері, акумулювати отримані знання та розробити якісні освітні програми, які б ураховували ті загрози, що сьогодні стоять перед нашою державою, посягають на її національну безпеку, незалежність і суверенність.

Список бібліографічних посилань

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» : Указ Президента України від 14.03.2016 № 92 // Президент України : офіц. сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/922016-19832> (дата звернення: 01.02.2021).

2. Сьомін С. В., Рєзнікова О. О. Проблеми реформування системи підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони України. *Стратегічна панорама*. 2017. № 1. С. 67–73.
3. Банчук-Петросова О. В. Особливості сучасної кадрової політики сектора безпеки і оборони України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 15. С. 129–132.

Одержано 03.02.2021